

Katarzyna Sieradzka

Politechnika Radomska

FUNDUSZE STRUKTURALNE A MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA W POLSCE

1. Wstęp

Zmniejszanie różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym między poszczególnymi krajami i usuwanie różnic w rozwoju regionów słabiej rozwiniętych stanowi jeden z najważniejszych celów Unii Europejskiej. Spójności społecznej i gospodarczej podporządkowane są polityki wspólnotowe, w tym polityka strukturalna. Jej cele, zasady i instrumenty mają za zadanie stymulowanie długookresowego dostosowania w sferze struktur społeczno-gospodarczych, tak aby regiony i całe gospodarki narodowe stawały się bardziej konkurencyjne.

Polska, przystępując do Unii Europejskiej, stała się uczestnikiem i beneficjentem jednolitego rynku europejskiego. Zwiększa to w istotny sposób możliwości rozwojowe kraju, które będą mogły być wykorzystane w pełni tylko w warunkach przyspieszenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia spójności społeczno-gospodarczo-przestrzennej z pozostałymi krajami i regionami Unii Europejskiej.

Celem podstawowym Narodowego Planu Rozwoju (NPR) jest wzrost konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia, poprawę spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Dążenie do osiągnięcia celu głównego, który został wymieniony w NPR, wskazuje na istotne znaczenie przedsiębiorstw produkcyjnych, usługowych oraz ich otoczenia dla poprawy konkurencyjności gospodarki.

2. Cele i uwarunkowania działalności funduszy strukturalnych Unii Europejskiej

Fundusze strukturalne to podstawowe instrumenty polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Ich celem jest wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarek

krajów członkowskich w kierunku zmniejszenia dysproporcji w ich rozwoju społeczno-gospodarczym.

W ramach polityki strukturalnej wyróżnia się cztery fundusze strukturalne [Babiarz 1999, s. 15-30; Jankowiak 2004, s. 180-203]:

1. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (*European Development Fund*) – zadaniem tego funduszu jest udział w finansowaniu pomocy, której celem jest promowanie spójności ekonomicznej i społecznej w drodze korygowania głównych dysproporcji regionalnych. Uczestniczy on w finansowaniu szeroko zróżnicowanych przedsięwzięć inwestycyjnych – wspierających tworzenie i utrzymywanie miejsc pracy, inwestycje w zakresie infrastruktury, zwiększenia regionalnego potencjału gospodarczego m.in. poprzez wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw. Do zadań tego funduszu należy również pomoc we wdrażaniu inicjatyw wspólnotowych oraz finansowanie działań innowacyjnych i środków wsparcia technicznego.

2. Europejski Fundusz Społeczny (*European Social Fund*) – głównym celem tego funduszu jest walka z bezrobociem. Środki z tego funduszu przeznaczone są dla różnych regionów i grup społecznych, w tym szczególnie dla pracowników zagrożonych bezrobociem długoterminowym oraz dla ludzi młodych wchodzących na rynek pracy.

Pomoc z Europejskiego Funduszu Społecznego jest realizowana m.in. poprzez [Janus-Hibner, Pastusiak 2004, s. 125; Gąsiorowski 2006, s. 121-132; Kłosiński 2002, s. 45-48]:

- organizowanie szkoleń rozwijających umiejętności zawodowe,
- ulepszanie systemów powszechnego kształcenia oraz dostosowywanie ich do aktualnego zapotrzebowania na rynku pracy,
- wspieranie programów mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy, w tym zatrudnienia w małych i średnich przedsiębiorstwach,
- inne.

3. Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (*European Agriculture Guidance and Guarantee Fund*) – cele tego funduszu skupiają się przede wszystkim na finansowaniu działań dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich. Fundusz realizuje m.in. następujące zadania [Kozak, Pyszkowski, Szewczyk 2000, s. 12]:

- wzmocnienie i reorganizacja struktur rolnictwa i leśnictwa,
- zapewnienie konwersji kierunków produkcji rolnej i promowanie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich,
- pomoc w osiągnięciu akceptowanego społecznie poziomu życia rolników, w tym bezpośrednie wsparcie finansowe,
- pobudzanie świadomości społeczności żyjących na obszarach wiejskich w celu ochrony środowiska przyrodniczego, zachowania walorów krajobrazu itd.

4. Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa (*Financial Instrument for Fisheries Guidance*) – instrument ten ma za zadanie wsparcie dla restrukturyzacji rybołówstwa państw członkowskich Unii Europejskiej. Cele nadrzędnym jest racjonalna gospodarka zasobami wód i poprawa efektywności sektora rybackiego. W ramach tego instrumentu finansowane są następujące zadania [Ciepielewska, Janns 2004, s. 306]:

- udział w uzyskaniu trwałej równowagi między zasobami rybnymi a ich eksploatacją,
- wzmocnienie konkurencyjności struktur sektora rybołówstwa i rozwój sprawnych ekonomicznie przedsiębiorstw,
- poprawa zaopatrzenia rynku i zwiększenie wartości dodanej wytwarzanej w sektorze,
- udział w przywróceniu do życia terenów zależnych od rybołówstwa i kultur wodnych.

W ramach instrumentów polityki strukturalnej, obok funduszy strukturalnych, funkcjonuje Fundusz Spójności¹. Fundusz ten nie należy, ze względu na określony czas działania, do grupy funduszy strukturalnych. Natomiast ze względu na cel i charakter jest on instrumentem polityki strukturalnej. Realizację funduszu zaplanowano początkowo na lata 1993-1999, jednak zgodnie z zapisami Agendy 2000 przedłużono jego działalność do 2006 r. Fundusz współfinansuje projekty w dziedzinie środowiska naturalnego oraz sieci transeuropejskich w zakresie infrastruktury transportu. Przyczynia się on do zapewnienia równowagi gospodarczej i społecznej krajów członkowskich m.in. w celu spełnienia kryteriów konwergencji określonych w art. 104 Traktatu o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej².

3. Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw a unijne fundusze strukturalne

Polityka wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce została ujęta w Narodowym Planie Rozwoju (NPR) na lata 2004-2006. Na jego podstawie opracowano siedem programów operacyjnych oraz Strategię Wykorzystania Funduszu Spójności (w ramach której środki zostały przeznaczone na rozwój sieci trans-

¹ Fundusz Spójności jest tzw. instrumentem ekonomiczno-politycznym. W odróżnieniu od funduszy strukturalnych: a) obejmuje całe państwa, a nie regiony (kryterium formalne: PNB poniżej 90% średniej dla Unii Europejskiej), b) finansuje poszczególne projekty inwestycyjne, bez konieczności ujmowania ich w ramy szerszych programów, c) kofinansuje tylko wielkie projekty inwestycyjne (ponad 5 mln euro).

² Kryteria konwergencji odnoszą się do długu publicznego, deficytu budżetowego, inflacji, długoterminowych stóp procentowych oraz uczestnictwa w Europejskim Systemie Walutowym, które muszą być spełnione przez państwa biorące udział w tworzeniu Unii Gospodarczej i Walutowej w UE.

portowej i infrastruktury ochrony środowiska). Środki z funduszy strukturalnych są rozdysponowywane poprzez następujące programy operacyjne:

- Sektorowy Program Operacyjny – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP),

- Sektorowy Program Operacyjny – Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL),
- Sektorowy Program Operacyjny – Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego i Rozwój Obszarów Wiejskich,
- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego,
- Sektorowy Program Operacyjny – Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb,
- Sektorowy Program Operacyjny – Transport,
- Program Operacyjny – Pomoc Techniczna.

Zagadnienia dotyczące rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw zostały szczególnie mocno uwzględnione w pierwszym z wymienionych programów – SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw³, którego celem nadrzędnym jest poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw powstałych w Polsce i działających na jednolitym rynku europejskim. Tym samym program ten skierowany jest na tworzenie nowych miejsc pracy i składa się z trzech priorytetów, w ramach których są współfinansowane określone działania.

Priorytet 1 – rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności poprzez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu:

- wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw,
- poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw,
- tworzenie korzystnych warunków do rozwoju firm,
- wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką,
- rozwój dostępu przedsiębiorstw do informacji i usług publicznych *on-line*,

Priorytet 2 – Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw działających na jednolitym rynku europejskim:

- wzrost konkurencyjności MŚP poprzez doradztwo,
- wsparcie konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw,
- wzrost konkurencyjności MŚP poprzez inwestycje,
- wsparcie dla inwestycji w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska.

Priorytet 3 – Pomoc techniczna, czyli pomoc na sfinansowanie kosztów zarządzania, monitorowania i oceny programu, a także promocji i informacji.

Celem pierwszego priorytetu jest ułatwienie podejmowania, prowadzenia i rozwoju działalności gospodarczej w warunkach otwartego rynku. Realizacja wymienionych działań ma służyć stworzeniu sprzyjających warunków do rozwoju małych i

³ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 1 lipca 2004 r. (poz. 1743), Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw na lata 2004-2006 (DzU nr 166, poz. 1744).

średnich przedsiębiorstw poprzez zapewnienie dostępności do usług informacyjnych, doradczych, szkoleniowych i finansowych przez instytucje otoczenia biznesu. Zakładana jest również poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw poprzez dokapitalizowanie funduszy pożyczkowych, poręczeniowych i kapitału załączkowego. Kolejne działanie ma postać współfinansowania projektów inwestycyjnych związanych z budową korzystnej dla przedsiębiorstw infrastruktury rozwojowej. Celem projektu jest także rozwój współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami i instytucjami sfery naukowo-badawczej, a w konsekwencji wzrost poziomu innowacyjności przedsiębiorstw w całej gospodarce.

W ramach drugiego priorytetu przewiduje się poprawę środowiska technologicznego i organizacyjnego przedsiębiorstw oraz ich dostosowanie do unijnych standardów w sferze ochrony środowiska. Realizacja poszczególnych działań ma na celu rozwój wymiany handlowej przedsiębiorstw oraz zwiększenie liczby przedsiębiorstw posiadających określone certyfikaty. Wszystkie działania mają powodować poprawę ekonomiczną przedsiębiorstw oraz poprawę ich pozycji konkurencyjnej na rynku.

Pomoc Unii Europejskiej w finansowaniu realizacji programu (SPO-WKP) w całości pochodzi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i wynosi 1251 mln euro. Niezbędne krajowe środki publiczne i prywatne wynoszą 1609 mln euro (odpowiednio 461 mln euro i 1147 mln euro). Łączne finansowanie całego programu wynosi 2860 mln euro (por. tab. 1).

4. Małe i średnie przedsiębiorstwa jako beneficjenci funduszy strukturalnych

Przedsiębiorstwa są jedną z istotnych grup beneficjentów funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Jednak małe i średnie przedsiębiorstwa wyróżniają się pod względem liczby podpisanych umów i wartości wsparcia przyznanego z funduszy strukturalnych – MŚP podpisały 1076 umów, co stanowi 81% ogólnej liczby analizowanych umów, ich wartość zaś oszacowano na 1450 mln zł [*Pierwszy okres...* 2005, s. 35].

Najwięcej umów zostało podpisanych w województwach charakteryzujących się dużą liczbą funkcjonujących małych i średnich przedsiębiorstw, wysoką wartością PKB *per capita* oraz tam, gdzie występują duże aglomeracje miejskie. Jest to przede wszystkim województwo mazowieckie, gdzie podpisano 194 umowy, co stanowi 14% wszystkich analizowanych umów, jak również województwo wielkopolskie – 154 umowy i śląskie – 124 umowy. Pod względem największej łącznej wartości umów na pierwszym miejscu plasuje się województwo śląskie (565,1 mln zł, co stanowi 14% łącznej wartości podpisanych umów), łódzkie (497,6 mln zł, co stanowi 12% łącznej wartości podpisanych umów) oraz wielkopolskie (366,9, co stanowi 9% łącznej wartości podpisanych umów). Najmniej umów pod względem liczby podpisano w województwach lubuskim, opolskim i świętokrzyskim, a pod względem wartości w województwach pomorskim i opolskim [*Pierwszy okres...* 2005, s. 35].

Tabela 1. Zobowiązania dla Sektorowego Programu Operacyjnego – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw według priorytetów i działań w latach 2004–2006 (w mln euro) w cenach z 2004 r.

Priorytet/Działanie	Koszty ogółem	Publiczne							Prywatne	
		ogółem	wkład wspólnotowy ogółem	EFRR	ogółem	krajowy wkład publiczny				
						budżet państwa	budżety j.st.	inne		
Priorytet 1 Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności poprzez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu	813 249 546	716 099 763	547 459 396	547 459 396	168 640 367	147 490 367	21 150 000	0	97 329 783	
Działanie 1.1 Wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw	41 080 603	36 450 820	30 810 453	30 810 453	5 640 367	5 640 367	0	0	4 629 783	
Działanie 1.2 Poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw	245 256 309	218 956 309	173 956 309	173 956 309	45 000 000	45 000 000	0	0	35 300 000	
Działanie 1.3 Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju firm	169 157 774	169 157 774	126 857 774	126 857 774	42 300 000	21 150 000	21 150 000	0	0	
Działanie 1.4 Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką	195 648 448	138 248 448	100 848 448	100 848 448	37 400 000	37 400 000	0	0	57 400 000	
Działanie 1.5 Rozwój systemu dostępu przedsiębiorców do informacji i usług publicznych <i>on-line</i>	153 286 413	153 286 413	114 986 413	114 986 413	38 300 000	38 300 000	0	0	0	
Priorytet 2 Bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw	2 019 629 022	969 339 022	683 339 023	683 339 023	285 999 999	234 200 000	0	51 799 999	1 050 290 000	
Działanie 2.1 Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo	66 270 910	33 070 910	23 170 910	23 170 910	9 900 000	9 900 000	0	0	33 200 000	
Działanie 2.2 Wsparcie konkurencyjności produkcyjnej i technologicznej przedsiębiorstw	724 272 075	370 072 075	253 472 075	253 472 075	116 600 000	116 600 000	0	0	354 200 000	
Działanie 2.3 Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje	718 028 757	359 028 757	251 328 757	251 328 757	107 700 000	107 700 000	0	0	359 000 000	
Działanie 2.4 Wsparcie dla inwestycji w zakresie doskonalenia przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska	511 057 280	207 167 280	155 367 281	155 367 281	51 799 999	0	0	51 799 999	303 890 000	
Pomoc techniczna	271 000 000	271 000 000	203 000 000	203 000 000	680 000	680 000	0	0	0	
Razem	2860158568	1712538785	1251098419	1251098419	461440366	388490367	21150000	51799999	1147619783	

Źródło: [Skowronek-Mielczarek 2005, s. 130–131].

Rozpatrując rozmieszczenie przestrzenne umów przedsiębiorców przez pryzmat działań, w ramach których są realizowane projekty, można zauważyć główne tendencje. W przypadku działań w ramach SPO-WKP, których beneficjentami są małe i średnie przedsiębiorstwa (działanie Wzrost konkurencyjności MŚP przez doradztwo) większość umów pod względem liczby i wartości została zlokalizowana w województwie mazowieckim (89 umów o łącznej wartości 5,7 mln zł), małopolskim (57 umów o wartości 4,8 mln zł) oraz dolnośląskim (50 umów o wartości 3,8 mln zł) i śląskim (49 umów o wartości 3,9 mln zł). Podobnie w przypadku działania Wzrost konkurencyjności MŚP poprzez inwestycje dominują województwa: wielkopolskie (78 umów o wartości 109 mln zł), mazowieckie (68 umów o wartości 142 mln zł) oraz łódzkie (60 umów o wartości 63 mln zł) i śląskie (57 umów o wartości 79 mln zł) [*Pierwszy okres...* 2005, s. 39-40].

Problematyka wykorzystania unijnych środków pomocowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa stanowiła przedmiot badań przeprowadzonych przez Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych (PKPP) w 2005 r. Wyniki badań wykazały, że po 1 maja 2004 r. wniosek o jakąkolwiek unijną dotację złożyło zaledwie 2,8% ankietowanych przedsiębiorstw. Jako powody tak małego zainteresowania unijną pomocą przedsiębiorcy wymieniali przede wszystkim brak wiedzy na temat oferowanych programów, obawy przed procedurami i formalnościami związanymi ze składaniem wniosków i realizacją projektów. Aż 66% ankietowanych przedsiębiorców przyznało się, że ich wniosek został odrzucony ze względów formalnych. Mimo to, 25% MŚP zadeklarowało, iż zamierzają one złożyć ponownie wniosek o dofinansowanie działalności z funduszy unijnych. Zdecydowana większość przedsiębiorców uważała za niepotrzebne dofinansowanie usług doradczych i szkoleń. Niemal połowa ankietowanych firm stwierdziła, iż bardziej przydatne byłyby granty inwestycyjne i nisko oprocentowane pożyczki na innowacyjne przedsięwzięcia. Badanie dowiodło również, że małe i średnie przedsiębiorstwa nie są zainteresowane korzystaniem z funduszu na pozyskanie zagranicznych rynków – aż 83,2% MŚP zadeklarowało brak chęci podjęcia działalności eksportowej [Prystrom 2006, s. 206-207].

Kolejne badanie przeprowadzone przez PKPP w 2006 r. [Starczewska-Krzysztozek 2006] wskazało na dużą liczbę małych i średnich firm ubiegających się o środki z funduszy strukturalnych w 2006 r. – 26,3%. Zaobserwowano również pozytywną tendencję do wzrostu akceptacji dla wsparcia nie o charakterze bezpośrednim, lecz pośrednim – dofinansowanie kredytów czy też korzystanie z kredytów poręczonych przez specjalne fundusze wspierane ze środków unijnych. Oznacza to akceptację przez MŚP dla finansowania różnych projektów inwestycyjnych ze środków własnych i pożyczonych, a otrzymywane wsparcie w postaci obniżenia ryzyka takiej inwestycji poprzez uzyskanie kredytu na preferencyjnych warunkach albo skorzystanie z zewnętrznego poręczenia.

Zmiany w stosunku do wyników badań z 2005 r. dotyczą również chęci korzystania ze środków strukturalnych na cele pozainwestycyjne. Zainteresowanie wspar-

ciem dla korzystania z usług doradczych i szkoleniowych znacznie wzrosło. Związane to jest prawdopodobnie z eliminacją z rynku firm doradczych świadczących usługi na niskim poziomie, jak również z dostrzeżeniem przez MŚP wartości dodanej z tytułu korzystania z usług doradczych i szkoleń.

5. Podsumowanie

Jedną ze znaczących grup beneficjentów funduszy strukturalnych jest sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa te mają możliwość uzyskania środków finansowych na rzecz zwiększenia inwestycji, modernizacji, poprawy produktywności, zwiększania eksportu i kooperacji międzynarodowej, zwiększenia zatrudnienia czy osiągnięcia standardów unijnych w zakresie ochrony środowiska. Tym samym, dzięki środkom z funduszy strukturalnych, przedsiębiorstwa poprawiają swoją pozycję konkurencyjną na rynku, podnoszą poziom innowacyjności i zwiększają szanse sukcesu na jednolitym rynku europejskim.

Literatura

- Babiak J., *Polityka strukturalna jako czynnik wyrównywania dysproporcji rozwojowych krajów Unii Europejskiej*, [w:] *Fundusze Unii Europejskiej, doświadczenia i perspektywy*, red. J. Babiak, Wyd. Studio Emka, Warszawa 2006.
- Ciepielewska M., Janns H., *Polityka regionalna i strukturalna*, [w:] *Polska w Unii Europejskiej*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2004.
- Gąsiorowski K., *Europejski Fundusz Socjalny*, [w:] *Fundusze Unii Europejskiej, doświadczenia i perspektywy*, red. J. Babiak, Wyd. Studio Emka, Warszawa 2006.
- Jankowiak W., *Pozyskiwanie i wykorzystanie środków finansowych Unii Europejskiej*, [w:] *Szanse i perspektywy polskiej gospodarki w Unii Europejskiej*, red. E. Skawińska, PWE, Warszawa 2004.
- Janus-Hibner M., Pastusiak R., *Programy pomocowe w Polsce*, CeDeWu, Warszawa 2004.
- Kłosiński K., Stasieczek J., *Europejski Fundusz Socjalny*, „Unia Europejska” 2002, nr 6(29).
- Kozak M., Pyszkowski A., Szewczyk R., *Słownik Rozwoju Regionalnego*, Wyd. PARR, Warszawa 2000.
- Pierwszy okres wykorzystania funduszy strukturalnych w Polsce*, Raport IZPWW, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, Warszawa 2005.
- Prystrom J., *Dotacje unijne a małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce*, [w:] *Polska w Unii Europejskiej. Wstępny bilans członkostwa*, red. J. Misła, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2006.
- Skowronek-Mielczarek A., *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2005.
- Starczewska-Krzysztozek M., *Raport z badań. Monitoring kondycji sektora MSP 2006*, PKPP Lewiatan, Warszawa 2006.

STRUCTURAL FUNDS AND THEIR ABSORPTION BY THE SMES SECTOR IN POLAND

Summary

The paper discussed problem of EU structural funds absorption by the SMES sector in Poland. EU financial resources and operational programmes in particular Sectoral Operational Programme – Increased Enterprise Competitiveness have been characterized. In addition, absorption of European Union structural funds by the Polish SMES sector has been presented.